

Korte mededelingen

Mompha lacteella (Lepidoptera: Momphidae): een nieuwe wilgenroosjesmot in Nederland

In zijn tuin te Geulle (Limburg) aan de rand van het Bunderbos vangt Frans Cupedo met behulp van een lichtval al vele jaren met grote regelmaat nachtvlinders. De microlepidoptera worden door Arnold Schreurs op naam gebracht en de bijzondere soorten worden verzameld voor zijn aan Naturalis Biodiversity Center te Leiden gedoneerde collectie. Tussen het verzamelde materiaal van 8 juni 2018 trof hij een mannetje van *Mompha lacteella* (Stephens) aan, een nieuwe soort voor de Nederlandse fauna. Dit dier is opgezet en er is een genitaalpreparaat van gemaakt (figuur 1). De juistheid van de determinatie kon door Sjaak Koster, specialist op het gebied van de Momphidae, worden bevestigd. Overigens is *Mompha lacteella* al eerder als nieuwe soort voor Nederland gemeld (Gielis et al. 1985). Later bleek dat het ging om de in ons land vrij algemene

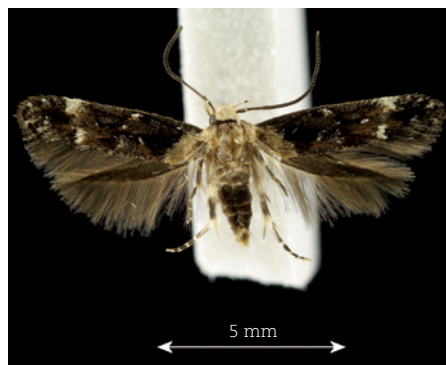
M. propinquella (Stainton), de bonte wilgenroosjesmot, en is de melding verwijderd (Huisman & Koster 1994).

Mompha lacteella heeft een vleugelspanwijdte van 11-13 mm (figuur 2) en lijkt sterk op de even grote *M. propinquella*, maar onderscheidt zich van deze soort op een aantal punten: de kleur van kop, borststuk en vleugelwortel is beige. Bij de bonte wilgenroosjesmot zijn deze drie onderdelen helder wit van kleur. Dit verschil is echter alleen bij 'verse' dieren goed te zien. Aan de voorrand van het borststuk van *M. lacteella* bevinden zich duidelijk zichtbare donker gekleurde schubben en haren. De grondkleur van de voorvleugelpunt is bij *M. lacteella* grijsachtig zwart en bij *M. propinquella* is die (rood)bruin (figuur 3-4). In veel gevallen zal het voor een correcte determinatie noodzakelijk zijn om het genitaal te bestuderen. Bij *M. lacteella* is de sacculus even lang als de cucullus en is het uiteinde vrij stomp (figuur 1), bij *M. propinquella* is de sacculus breder en iets korter dan de cucullus en aan het uiteinde scherp toegespitst. De aanhangsels van de juxta (figuur 1) zijn bij *M. lacteella* langer dan de helft van de lengte van de phallus en aan de uiteinden verbreed, bij *M. propinquella* zijn de aanhangsels van de juxta ongeveer half zo lang als de phallus en niet verbreed aan het uiteinde. De phallus van *M. lacteella* heeft twee cornuti, de een kort en gevorkt, de ander lang en erg dun (figuur 1), bij *M. propinquella* zijn de cornuti korter dan de langste cornutus van *M. lacteella* en beide zijn even lang (Koster & Sinev 2003).

1. Mannelijk genitaal van *Mompha lacteella*, Geulle (Limburg), 8.vi.2018, prep. Arnold Schreurs (nr. 1946). a = sacculus, b = juxta, c = cornutus. Foto: Frans Cupedo

1. Male genitalia of *Mompha lacteella*, Geulle (province of Limburg), 8.vi.2018, prep. Arnold Schreurs (nr. 1946). a = sacculus, b = juxta, c = cornutus.

2. Mannetje van *Mompha lacteella*, Geulle (Limburg), 8.vi.2018, leg. Frans Cupedo, col. Arnold Schreurs. Foto: Frans Cupedo

2. Male of *Mompha lacteella*, Geulle (province of Limburg), 8.vi.2018, leg. Frans Cupedo, col. Arnold Schreurs.

3. Mannetje van *Mompha lacteella*, Neuville, Bern (Zwitserland), 4.vii.2011. Foto: Rudolf Bryner

3. Male of *Mompha lacteella*, Neuville, Bern (Switzerland), 4.vii.2011.

4. Mannetje van *Mompha propinquella*, Saicourt, Bern (Zwitserland), 18.vii.2012. Foto: Rudolf Bryner

4. Male of *Mompha propinquella*, Saicourt, Bern (Switzerland), 18.vii.2012.

Mompha lacteella komt in de meeste Europese landen voor met uitzondering van het uiterste zuiden (Koster & Sinev 2003). De soort is nog niet gemeld van Luxemburg, Portugal, de Balkan, Griekenland en de eilanden in de Middellandse Zee (Karsholt & Van Nieuwerkerken 2013). Vóór 1980 is de soort in België in de provincies Namen, Brabant en Antwerpen waargenomen (De Prins 2016). Na 1980 is pas op 10 juli 2016 een zekere waarneming in de provincie Namen gedaan (www.waarnemingen.be). Op deze website zijn ook nog enkele imago's te zien waarvan (nog) niet met zekerheid kan worden vastgesteld of het om *M. lacteella* of *M. propinquella* gaat. In Noordrijn-Westfalen (NRW) is de vlinder voor het eerst in 1947 te Oelde vastgesteld en daarna in 1960 te Königswinter. Van 1990 tot 1993 zijn bij Velbert-Langenberg tien vlinders waargenomen (Koster & Biesenbaum 1994); dit duidt op een gevestigde populatie. In de 21e eeuw zijn er vier gepubliceerde waarnemingen in NRW: in 2011 en 2015 te Mechernich, in 2013 bij

Waldbröl en in 2017 bij Fürstenberg (<http://nrw.schmetterlinge-bw.de>). Dichtbij de Nederlandse grens, bij Monschau, sleepten Arnold Schreurs en Rudi Seliger op 26 juni 2018 twee imago's uit een vegetatie met harig wilgenroosje (*Epilobium hirsutum*). Gelet op de recente waarnemingen in België en NRW was het te verwachten dat *M. lacteella* vroeg of laat in Nederland zou opduiken. Door de sterke gelijkenis met de bonte wilgenroosjesmot is de soort misschien wel over het hoofd gezien. In Nederland zijn nu zestien soorten van de Momphidae (wilgenroosjesmotten) waargenomen.

De rupsen van de meeste soorten Momphidae (wilgenroosjesmotten) leven van planten die tot de familie Onagraceae (teunisbloemfamilie) behoren. Voor Europa geldt dat ze vooral voorkomen op *Chamerion angustifolium* (wilgenroosje) en op planten uit het genus *Epilobium* (basterdwederik) (Koster & Sinev 2003). De larve van *M. lacteella* leeft in maart en april als bladmineerder op harig wilgenroosje (*E. hirsutum*) en bergbasterdwederik (*E. montanum*) (Ellis 2016, Koster & Sinev 2003), die beide in Nederland wijdverbreid voorkomen (Weeda et al. 1985). De rups maakt een blaasmijn in een van de onderste bladeren en verlaat deze op een gegeven moment om op een ander blad een nieuwe mijn te maken. Deze mijnen kunnen niet onderscheiden worden van die van de bonte wilgenroosjesmot. De uitwerpselen liggen in grove zwarte korrels verspreid door de mijn of opgehoopt in het midden van de mijn (Ellis 2016, Koster & Sinev 2003). De verpopping vindt plaats in de mijn of in de grond (Ellis 2016). De vliegtijd van de adulten duurt van half juni tot eind juli. Ze komen op licht (Koster & Sinev 2003).

Mompha lacteella had nog geen Nederlandse naam. Omdat het imago sterk lijkt

op de bonte wilgenroosjesmot, maar een donkerder gekleurde kop, borststuk, vleugelwortel en voorvleugelpunt heeft, hebben wij 'donkerbonte wilgenroosjesmot' als Nederlandse naam gekozen.

Dankwoord

Onze dank gaat uit naar Erik van Nieuwerkerken voor zijn commentaar op de concepttekst. Rudolf Bryner zijn wij erkentelijk, omdat wij een foto van een levende *M. lacteella* en *M. propinquella* voor deze publicatie mochten gebruiken.

Literatuur

- De Prins W 2016. Catalogus van de Belgische Lepidoptera / Catalogue of the Lepidoptera of Belgium. Vlaamse Vereniging voor Entomologie – Flemish Entomological Society Entomobrochure 9: 1-279.
- De Prins W & Steeman C 2018. Catalogue of the Lepidoptera of Belgium. Beschikbaar op www.phegea.org/Checklists/Lepidoptera/Lepmain.htm [geraadpleegd op 19 augustus 2018].
- Ellis WN 2016. Plantparasieten van Europa. Bladmineerders, gallen en schimmels. Beschikbaar op: <https://bladmineerders.nl/> [geraadpleegd 26 augustus 2018].
- Gielis C, Huismans KJ, Kuchlein JH, Van Nieuwerkerken EJ, Van der Wolf HW & Wolschrijn JB 1985. Nieuwe en interessante Microlepidoptera uit Nederland, voornamelijk in 1982 en 1983 (Lepidoptera). Entomologische Berichten 45: 89-104.
- Huismans KJ & Koster JC 1994. Nieuwe en interessante Microlepidoptera uit Nederland in de jaren 1988-1991 (Lepidoptera). Entomologische Berichten 54: 29-47.
- Koster S & Biesenbaum W 1994. Die Lepidopterenfauna der Rheinlande und Westfalens. Band 3. Familie: Momphidae. Herausgegeben von der Arbeitsgemeinschaft Rheinisch-Westfälischer Lepidoptologen e.V.
- Koster S & Sinev S 2003. Microlepidoptera of Europe Volume 5. Momphidae, Batrachedridae, Stathmopodidae, Agonoxenidae,

Cosmopterigidae, Chrysopeleidae. Apollo Books.

Sinev SY & Koster JC 2013. Fauna Europaea: Momphidae. In: Fauna Europaea: Lepidoptera (Karsholt O & Van Nieuwerkerken EJ eds). Fauna Europaea version 2017.06. Beschikbaar op www.fauna-eu.org. [geraadpleegd op 21 augustus 2018].

Weeda EJ, Westra R, Westra Ch & Westra T 1985. Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties 1. IVN.

Summary

***Mompha lacteella* (Lepidoptera: Momphidae): a species new to the Dutch fauna**

On June 8, 2018 a male of *Mompha lacteella* (Stephens) was attracted to light in Geulle, province of Limburg, the Netherlands. This species is rather similar to *M. propinquella*, and especially worn specimens require an examination of the genitalia for a confident identification. As most other European species of the Momphidae, the larva feeds on willowherbs, mining the leaves. So far *Epilobium hirsutum* and *E. montanum* are the only known plant host species for *M. lacteella*. The species is widespread in Europe except for the extreme south of the continent.

Marcel Prick
Heerlen
mprick@xs4all.nl

Frans Cupedo
Geulle

Sjaak Koster
Losser

Arnold Schreurs
Kerkrade

Uitgelezen

Ken Kraaijeveld 2018

Waarom je hond geen fruit hoeft te eten, huis- tuin- en keukenverhalen over DNA

KNNV Uitgeverij, Zeist. 134 pp.
ISBN 978-90-5011-5841-1. € 19,95

Dit boek gaat niet over insecten! Toch is het meer dan de moeite waard voor iedereen die op de een of andere manier geïnteresseerd is in de zespotigen, als amateur, professioneel taxonoom, of onderzoeker. Hoewel de titel doet vermoeden dat het over een van onze trouwe viervoeters gaat, verklapt de ondertitel iets over de echte inhoud: DNA. Fanatieke,

klassieke entomologen zouden vast nooit een boek over huisdieren kopen, laat staan een boek over DNA. Maar entomoloog, honden- of kattenfokker, of gewoon natuurliefhebber: niemand kan tegenwoordig meer om DNA heen. Na de revolutionaire omslag die Darwin met zijn evolutietheorie teweeg bracht, en die daarna de totale biologie begon te beheersen, zorgde de kennis over DNA voor een (sinds de jaren 1970) almaar groeiende en versnellende verandering in het denken over evolutie, taxonomie, landbouw, veeteelt en alles wat ook maar enigszins met het leven op aarde te maken heeft. Tegelijkertijd groeide er een kloof tussen de klassieke wetenschappers (met in hun kielzog de amateurs) en de moderne 'laboratoriumbiologen'. Zelfs

